BASKETBOLDA HUJUM VA HIMOYA HARAKATLARINI O‘RGATISHNING PEDAGOGIK KETMA-KETLIGI

Yuldoshov Zafarjon Shuxratovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Jismoniy madaniyat nazariyasi” kafedrasi o‘qituvchi
Arabov Zoyir Sodiq o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Jismoniy madaniyat” ta’lim yo‘nalishi talabasi
Ashilov Nurlibek Meyirbek o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti, “Jismoniy madaniyat” ta’lim yo‘nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24551058

Annotatsiya.
Ushbu maqolada “basketbolda hujum va himoya harakatlarini o‘rgatishning pedagogik ketma-ketligi” masalasi basketbol ta’limi va sport mashg‘ulotlarini tashkil etish nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi. Mavzuning pedagogik ahamiyati, amaliy qo‘llash yo‘llari, baholash mezonlari va mashg‘ulot samaradorligini oshirishga doir tavsiyalar yoritiladi.
Kalit so‘zlar: *basketbol, jismoniy tarbiya, sport ta’limi, metodika, mashg‘ulot, texnik tayyorgarlik, samaradorlik.*

Kirish. Jismoniy tarbiya tizimida basketbol o‘quvchilarning harakat faolligini oshirish, jismoniy sifatlarini rivojlantirish va jamoada ishlash ko‘nikmalarini shakllantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Mashg‘ulot samaradorligi sport turining xususiyatlarini hisobga olgan holda maqsad, mazmun, metod va baholash vositalarini o‘zaro uyg‘unlashtirishga bog‘liq.

Maqolaning dolzarbligi shundaki, “basketbolda hujum va himoya harakatlarini o‘rgatishning pedagogik ketma-ketligi” yo‘nalishi basketbol mashg‘ulotlarini maqsadli tashkil etish, o‘quvchi va sportchilarning ehtiyojlarini hisobga olish hamda natijalarni izchil yaxshilashga xizmat qiladi. Ushbu ishning maqsadi mavzuning nazariy asoslarini tahlil qilish va amaliyotda qo‘llash mumkin bo‘lgan tavsiyalarni umumlashtirishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqola nazariy-tahliliy xarakterga ega. Unda pedagogik kuzatuv tamoyillari, ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirish yondashuvlari asos qilib olindi. Takliflar mashg‘ulot maqsadi, yosh xususiyatlari, xavfsizlik va bosqichma-bosqich o‘rgatish tamoyillarini hisobga oladi. Alohida tajriba-sinov o‘tkazilmaganligi sababli, maqolada sun’iy statistik natijalar keltirilmaydi.

Mavzuning nazariy asoslari. Basketbolda hujum va himoya bir-birini to‘ldiruvchi faoliyat bo‘lib, ularni alohida-alohida o‘rgatish bilan bir qatorda o‘yin sharoitida bog‘lab borish zarur. Hujumda to‘pni nazorat qilish, bo‘sh hududga chiqish, uzatma va savatga tashlash; himoyada esa to‘g‘ri turish, raqibni kuzatish, yo‘lni to‘sish va tez qaytish ko‘nikmalari shakllantiriladi.

Pedagogik ketma-ketlik dastlab individual harakatlardan boshlanadi. Keyin juftlikdagi mashqlar, kichik guruhli topshiriqlar va soddalashtirilgan o‘yin vaziyatlariga o‘tiladi. Har bir bosqichda o‘qituvchi vazifani qisqa tushuntiradi, namunani ko‘rsatadi, o‘quvchilarga takrorlash imkonini beradi va darhol teskari aloqa beradi.

Masalan, hujumni o‘rgatishda to‘pni olib yurish va uzatishdan so‘ng ikki hujumchining bo‘sh joyga chiqishi, keyin uch kishilik kombinatsiyalar o‘rgatilishi mumkin. Himoyada esa avval individual joylashish, keyin sherikni sug‘urtalash va jamoaviy himoyaga qaytish mashq qilinadi. Mashqlar o‘quvchilarning yoshi va tayyorgarligiga mos bo‘lishi shart.

Amaliy tashkil etish va metodik tavsiyalar. “Basketbolda hujum va himoya harakatlarini o‘rgatishning pedagogik ketma-ketligi” mavzusini mashg‘ulotga tatbiq etish uchun avval o‘quv vazifasi va kutilayotgan natija aniq belgilanadi. Keyin mashqlar oddiydan murakkabga qarab joylashtiriladi: tushuntirish va ko‘rsatish, nazorat ostida takrorlash, sherik yoki kichik guruh bilan

bajarish, so‘ng o‘yin sharoitida qo‘llash. Har bir bosqichda o‘qituvchi qisqa, aniq teskari aloqa beradi.

Mashg‘ulotni rejalashtirishda vaqt, maydon, jihozlar, qatnashchilar soni va xavfsizlik sharoitlari hisobga olinadi. O‘quvchilarning tayyorgarligi turlicha bo‘lsa, bir xil vazifaning yengilroq va murakkabroq variantlari beriladi. Bu usul barcha ishtirokchilarning faol bo‘lishiga va topshiriqni o‘z imkoniyatiga mos bajarishiga yordam beradi.

Baholash mezonlari mashg‘ulot boshlanishidan oldin tushuntirilishi kerak. Texnik to‘g‘rilik, qaror tanlash, topshiriqni bajarish barqarorligi, jamoaviy hamkorlik va xavfsizlikka rioya qilish kabi mezonlar mavzuga qarab tanlanadi. Natijalar muntazam qayd etilsa, o‘qituvchi o‘quvchilarning rivojlanish dinamikasini ko‘ra oladi.

Natijalar muhokamasi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, basketbolda hujum va himoya harakatlarini o‘rgatishning pedagogik ketma-ketligi masalasida eng muhim omil — mashg‘ulot maqsadi, qo‘llaniladigan metod va baholash mezonlarining o‘zaro mosligidir. Mashqlar faqat takrorlash bilan cheklanmay, o‘quvchining vaziyatni tushunishi va o‘z harakatini izohlashi uchun imkon yaratishi kerak. O‘qituvchining kuzatuvi va o‘quvchining o‘zini baholashi birgalikda qo‘llansa, mashg‘ulot mazmunliroq tashkil etiladi.

Shu bilan birga, tavsiyalarni barcha yosh va tayyorgarlik darajalariga o‘zgartirmasdan qo‘llash to‘g‘ri emas. Mashg‘ulot mazmuni sharoitga moslashtirilishi, natijalar esa real kuzatuvlar asosida baholanishi lozim.

Xulosa va ilmiy-amaliy tavsiyalar. Xulosa qilib aytganda, basketbolda hujum va himoya harakatlarini o‘rgatishning pedagogik ketma-ketligi basketbol mashg‘ulotlari sifatini oshirishga xizmat qiladigan muhim yo‘nalishlardan biridir. Samarali natijaga erishish uchun mashg‘ulotlar tizimli rejalashtirilishi, topshiriqlar bosqichma-bosqich murakkablashtirilishi va har bir ishtirokchining individual xususiyatlari hisobga olinishi zarur.

Amaliy tavsiyalar:

1) mashg‘ulot maqsadini oldindan belgilash;
2) ko‘rsatish va amaliy bajarishni uyg‘unlashtirish;
3) xavfsizlik qoidalariga rioya qilish;
4) baholashda bir nechta mezondan foydalanish;
5) olingan natijalar asosida keyingi mashg‘ulotlarni moslashtirish.

Mavzuni yanada chuqur asoslash uchun amaliy tajriba va ishonchli ilmiy manbalar bilan ishlash tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. R.S. Mamatqulov “Sport va harakatli o‘yinlarni o‘qitish metodikasi (Basketbol)” Toshkent “Zebo print” 2022-yil.
2. B.M.Mirodilov, M.N.Yusupova “Boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichida mashg‘ulotlarni tashkil etish(Basketbol)” Toshkent “Evrika nashriyot-matbaa uyi” 2026-yil.
3. Z.Sh.Yuldashov “Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida sog‘lom turmush tarzini targ‘ib etish ko‘nikmalarini shakllantirish” “Jismoniy tarbiya tizimini rivojlantirishning dolzarb muammolari va istiqboldagi yechimlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. 435-437 betlar. Chirchiq-2025.
4. Z.Sh.Yuldashov “Обучение детей 13-14 лет техническим и тактическим движениям игры в баскетбол посредством специальных упражнений и игр-действий” “Academic Research in Educational Sciences” 291-294 betlar 2024.
5. Z.Sh.Yuldashov “Maktabda jismoniy tarbiya sifat -samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanishning afzalliklari” “Maktabgacha ta’lim sifat -samaradorligini oshirishda xorijiy tajribalardan foydalanishning afzalliklari” Respublika ilmiy -amaliy konferensiya materiallari to‘plami.167-169 betlar 2026.